

ARHIMANDRIT
SERAFIM ALEXIEV

LEUL CEL SMERIT

*Viața starețului Leonid de la Optina
– în schimă, ieromonahul Lev –
(1768-1841)*

Traducere din limba bulgară:
Gheorghită Ciocoi

editura
Σοφία

București

Cuprins

I. Despre stăreție.	5
II. Sporirea duhovnicească a părintelui Leonid sub îndrumarea starețului schimonah Teodor	11
III. Nevoințele duhovnicești ale părintelui Leonid la Optina	21
IV. Prigoana împotriva părintelui Leonid	29
V. Legătura dintre starețul Leonid și viitorul lui urmaș, părintele Macarie	41
VI. Trăsăturile părintelui Leonid și ale lucrării lui stărețești	49
VII. Povestiri despre înainte-vederea, asprimea și duioșia starețului Leonid	67
VIII. Ultima prigoană împotriva părintelui Leonid și a fiicelor sale duhovnicești	91
IX. Săptămânile de pe urmă ale vieții pământești a starețului Leonid și fericita lui mutare în veșnicie	107
X. Întrebări ale ucenicilor și răspunsuri ale starețului Leonid	123

I

Despre stăreție

Înainte de a păși către cunoașterea celui dintâi stareț de la Optina, Leonid, se cuvine să spunem câteva cuvinte despre stăreție în general.

Ce este un stareț? În mod obișnuit, prin cuvântul „stareț” se înțelege un vârstnic, un om bătrân. Dintru început oamenii bătrâni erau cinstiți, fiind mai încercați în viață, după cum ne învață Sfânta Scriptură: „să cinstești fața bătrânului” (*Leviticul* 19, 32).

În mănăstiri, încă din vechime, s-au ridicat dintre monahi oameni cercați în nevoințele duhovnicești, care pentru marile lor izbânzi în lupta cu înclinările către păcat și patimi, cât și pentru deplina lor predare în mâinile lui Dumnezeu, au devenit autorități, îndrumători și învățători în viața duhovnicească pentru monahii mai tineri. Aceștia sunt numiți „stareți”...

Îndrumătorul, ori învățătorul duhovnicesc, nu poate fi orice om în vârstă. Cu alte cuvinte, nu orice om bătrân poate fi stareț, ci doar acela care cu fapta lui s-a împotrivit până la sânge

(vezi *Evrei* 12, 4) grelelor ispite ale firii trupești și sufletești, și astfel a pătruns în taina luptei cu demonii ispititori. Doar cel ce a ajuns la negarea de sine, adică la lepădarea de voia și înclinările sale păcătoase, doar cel ce a îmbrățișat pe cele dumnezeiești și desăvârșita Lui voie, doar cel ce a dobândit darul judecății duhovnicești în deosebirea binelui și a răului (vezi *Evrei* 5, 14) poate să cârmuiască așa cum se cuvine corabia mântuirii proprii, cât și pe a altora, îndepărtându-se cu dibăcie de stâncile ascunse în apă și de valurile înfuriate – și astfel să ducă pe cei din corabie la limanul cel sigur al Împărăției lui Dumnezeu.

Tânărul ucenic trebuie să se lege cu tărie de un astfel de stareț ca să nu fie purtat de stihiiile ce-l înconjoară. Tinerii aflați sub ascultare și începătorii întru ale monahismului, așadar, trebuie să se întărească în ispitele furtunilor duhovnicești și să cunoască subtilitățile atacurilor diavolești, ca să nu se piardă în furtunile ispitelor demonice. Astfel de conducători sunt stareții.

Starețul e altul decât egumenul. Egumenul se ocupă mai ales cu slujbele și treburile administrative ale mănăstirii. Starețul însă este unul dintre ajutorii lui cei mai apropiați. În același gând întru Hristos, poartă grija îndrumării întregii obști mănăstirești, cât și rezolvării problemelor duhovnicești ale fiecărui frate în parte. Starețul este de obicei și duhovnic, către care își descoperă sufletele toți frații, căruia îi arată faptele și

gândurile lor. Aceasta ajută la tămăduirea rănilor fiecăruia în parte. De aici deja putem să răspundem la întrebarea: Ce este stăreția? Este învățare și conducere a celor ce cred, care caută ajutor în a avea o viață dreaptă, plăcută lui Dumnezeu, și care însetează după mântuirea sufletului. Ieromonahul Kliment Zederholm scrie: „Stăreția constă în sincera raportare duhovnicească a fiilor duhovnicești la părintele lor duhovnicesc.” Preacuvioșii părinți Calist și Ignatie ne arată cinci semne ale acestei sincere raportări duhovnicești:

1. Cel îndrumat trebuie să aibă o credință și o sinceritate depline în învățătorul său, să privească la el ca la Însuși Hristos, să i se plece lui ca Domnului, după cum chiar Mântuitorul ne învață: „Cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă, și cel ce se leapădă de voi se leapădă de Mine; iar cine se leapădă de Mine se leapădă de Cel ce M-a trimis pe Mine” (*Luca 10, 16*).

2. Cel îndrumat trebuie să pășească spre învățătorul său nu cu gânduri rele, nu cu vicleanie, ci cu simplitate și întru adevăr să-l urmeze întru dreptate, în faptă, în cuvintele sale și în deschiderea mărturisirii gândurilor. Căci este scris: „Începutul cuvintelor Tale este adevărul” (*Psalmii 118, 160*). Și Însuși Domnul Iisus Hristos spune: „Eu sunt Adevărul” (*Ioan 14, 6*).

3. Cel îndrumat nu trebuie să-și împlinească voia, căci a-și urma voia este pentru el o vătămare fără seamăn și o mare pagubă. El trebuie ca

întotdeauna să-și taie voia și cu atât mai mult să nu aștepte să-l silească spre aceasta părintele său duhovnicesc.

4. Cel îndrumat nu trebuie în nici un fel să se împotrivescă și să se certe. Contradicțiile și cearta sunt străine de evlavie. Sfântul Apostol Pavel scrie: „Dacă se pare cuiva că aici poate să ne găsească pricină, un astfel de obicei... noi nu avem, nici Bisericile lui Dumnezeu” (*I Corinteni* 11, 16). Cum disputele sunt oprite în general pentru orice creștin, cu atât mai mult sunt oprite monahilor, care dau făgăduința unei depline supuneri către îndrumătorii duhovnicești. Contradicțiile și certurile se nasc din părerea de sine, această conducătoare către necredință și înălțarea minții. Și dimpotrivă – a nu avea dispute cu cineva, a nu te certa se nasc din evlavie și smerenie.

5. Cel îndrumat duhovnicește trebuie să mărturisească înaintea învățătorului său tainele inimii lui cu sinceritate și desăvârșită curăție.

Aceste cinci puncte țin mai cu seamă de monahii care dau făgăduința ascultării și deplinei supuneri către îndrumătorul lor duhovnicesc. Pot să fie totodată folositoare și mirenilor care însețează să ducă o viață duhovnicească și să ajungă într-un chip mai sigur la scopul rânduit tuturor creștinilor – mântuirea sufletească (vezi *I Petru* 1, 9). Cu aceasta se lămurește de ce în unele mănăstiri, unde sunt stareți binecuvântați și înțelepți, poți vedea mulțime de mireni ce vin de departe,

însetați de învățătură, îndrumare și sfat – despre cum să procedeze în grelele probleme de viață, în nedumeririle și conflictele lor.

Născută din vechime, stăreția a fost uneori trecută cu vederea. Această neglijență a „barometrului” s-a vădit în declinul vieții duhovnicești în unele vremuri. Și de departe înflorirea stăreției a însemnat înflorirea credinței și a evlaviei.

În Rusia ortodoxă s-au arătat stareți binecuvântați, cum ar fi Sfântul Serafim de Sarov (1833). Însă, ca instituție stabilă, stăreția a devenit cunoscută mai cu seamă în secolul al XIX-lea la mănăstirea Optina. Aleși de Dumnezeu și dăruși de Cel Preaînalt cu minunate daruri – ca al înainte-vederii și al facerii de minuni –, nevoitori precum ieromonahii Lev/Leonid, Macarie, Ambrozie, Iosif și ceilalți de după ei cu smerenie și sinceritate s-au mântuit pe sine și au devenit îndrumători duhovnicești pentru mulțime de monahi și de mireni. Sau, altfel spus, au deșteptat întreaga Rusie ortodoxă către pocăință și o viață înnoită întru Hristos. În acea vreme în care sporeau gândirea liberă și ateismul, ei au ajutat pe mulți oameni afundați în felurite filosofii să afle calea cea dreaptă, a mântuirii, a drepte credințe, și pe mulți robiți de patimi i-au slobozit din lanțurile păcatului, iar pe cei deznădăjduiți i-au ajutat să se întoarcă la o viață cumpătată, și dreaptă. Și astfel, îndrumarea duhovnicească întotdeauna s-a arătat de trebuință, atât monahilor, cât și mi-

renilor. Întru aceasta, în același gând au fost toți Sfinții Părinți.

Sfântul Ioan Scărarul, de pildă, scrie: „Se înșală cel care își pune toată nădejdea sa în sine și crede că nu are nevoie de un îndrumător.”

Sfântul Simeon Noul Teolog sfătuiește: „Cu rugăciune și cu lacrimi să Îl rogi pe Dumnezeu să îți arate un astfel de om sfânt și nepătimaș care ar putea să te îndrume întru bine.”

Sfântul Grigorie Sinaitul grăiește: „E cu neputință să izbândești în viața duhovnicească singur, fără învățător. Aceia care o săvârșesc doar de la sine, și nu după sfatul celor înaintați pe cale, cad în primejdia părerii de sine. Dacă Fiul lui Dumnezeu (ca Om) nu a săvârșit nimic de la Sine (vezi *Ioan* 5, 19-20, 30), ci a făcut cele pe care le-a învățat de la Dumnezeu-Tatăl, și dacă Duhul Sfânt nu de la Sine a grăit (vezi *Ioan* 16, 13), care dintre noi a ajuns la o asemenea înălțime a desăvârșirii ca să nu aibă nevoie de un altul care să-l îndrume? Aceasta e mândrie, și nu virtute. Un astfel de om a căzut în înșelare (a diavolului), adică a ajuns pe calea cea înșelătoare a aplecării către rătăcire.”

Cine însă întru simplitatea inimii sale și cu credință neîndoielnică în Domnul pornește pe calea duhovnicească cea dreaptă, sub îndrumarea unui învățător, acela fuge de înșelăciunea diavolilor de care nu pot să se slobozească cei mândri și cei care cred în părerile lor, atrași de felurite iscodiri ale credinței și moralității, tâlcuind totul după voia lor și nevoindu-se de la sine.

II

Sporirea duhovnicească a părintelui Leonid sub îndrumarea starețului schimonah Teodor

În mănăstirea Optina, care a fost ctitorită de cunoscutul egumen arhimandritul Moise (1782-1862), până la începutul veacului al XIX-lea nu a fost nici un fel de „instituție stărețască”. Totuși, arhimandritul Moise era recunoscut pentru stăreție de către unii foști ucenici ai vestitului stareț moldovean, schiarhimandritul Paisie Velickovski (1722-1794), socotit pe bună dreptate ca înnoitor al monahismului și stăreției în Rusia. Egumenul Moise de la Optina și-a propus ca țel să introducă în credincioasa lui mănăstire atât de trebuincioasa spre dreapta sporire a fraților – stăreția. În anii '20 ai veacului al XIX-lea a început această lucrare la aproape 500 de metri depărtare de mănăstirea cunoscutului schit de la Optina, Sfântul Ioan Înaintemergătorul, unde frații puteau să se dedea unei vieți de rugăciune întru însingurare.

Chiar la acest schit a sosit în 1829 ca să se nevoiască cu șase dintre ucenicii săi ieromonahul Leonid, numit, la primirea în schima mare, Lev. El a fost cel dintâi stareț al mănăstirii Optina.

Despre copilăria acestui însemnat nevoitor nu s-a păstrat aproape nici o mărturie. Se știe doar că el s-a născut în 1768, în orașul Karacev, din părinți având numele de familie Nogolkin. Din același oraș era și îndrumătorul său duhovnicesc și frate apropiat întru Hristos, schimonahul Teodor, cunoscut ca ucenic al starețului schiarhimandrit Paisie.

În tinerețe, părintele Leonid s-a ocupat cu negoțul, a călătorit mult, a cunoscut și a intrat în legătură cu oameni din felurite locuri. Astfel el a dobândit, ca mirean, prețuirea pentru viitoarea lui lucrare duhovnicească, cunoașterea caracterelor omenești, cât și experiența pe care a întrebuițat-o mai apoi în folosul aproapelui, care căuta la el sfaturi duhovnicești. Interesant e de subliniat faptul că în 1797, părintele Leonid, năzuind către viața duhovnicească contemplativă, după ce s-a rupt de lume, a mers ca frate ascultător la pustia Optina. Dar după doi ani a părăsit-o – nu se știe din ce pricini – ca să meargă la alte mănăstiri. În cele din urmă se va stabili iarăși la Optina, ca acolo să-și încheie viața pământească în anul 1841, la vârsta de șaptezeci și doi de ani, ca un mare drept.

Pronia lui Dumnezeu l-a condus prin mai multe mănăstiri, astfel că el nu puține a văzut în viața

sa și a adunat mare experiență duhovnicească. Uitând de feluritele întâmplări, prin mănăstirile prin care a trecut, peste tot cu sinceritate a năzuit către Dumnezeu și și-a împlinit obligațiile monahale. Astfel, pe nesimțite a sporit duhovnicește și s-a îmbogățit întru înțelepciune și viață virtuoaasă. După ce au trecut primii ani ai școlii monahismului în mănăstirea Optina, a mers la mănăstirea Beloberejski, unde în 1801 a fost tuns în monahism și a primit numele de Leonid. În același an, pe 22 decembrie, a fost hirotonit ierodiacon, iar după două zile, ieromonah. Graba cu care a fost hirotonit ieromonah arată că îi întrecea pe ceilalți frați în nevoință și s-a arătat vrednic slujitor al Sfântului Altar. Ca ieromonah, părintele Leonid își petrecea vremea în nevoințe neîncetate, dând fraților pildă de adevărată ascultare.

Într-o zi, de praznicul hramului, monahii de la strană, în semn de protest pentru oarecare pricină, au refuzat să mai cânte la priveghere, gândind că astfel îl vor face pe egumenul Vasili să le îplinească cererile. Egumenul însă nu s-a învoit să cedeze și să le îplinească dorințele lipsite de vreun folos. Ca să îi smerească, el i-a chemat la sine pe supusul părinte Leonid și pe încă un monah, cărora le-a rânduit să facă privegherea la strană. În acea vreme părintele Leonid petrecea în cinul de iconom. Obosit și plin de praf, el tocmai se pregătea de Vecernie când a trebuit să îplinească voia egumenului. Părintele Le-

onid cu multă dăruire a mers la Vecernie și, cu toate că era obosit, a cântat la strună cu fratele monah întreaga priveghere. Iar rânduiala slujbei o stăpânea așa cum se cuvine. Egumenul a fost mulțumit, iar frații s-au zidit duhovnicește. În 1804, la treizeci și șase de ani, părintele Leonid a fost numit de episcopul Dositei de Oriol și Sevsk ca egumen al mănăstirii Beloberejski. Alegerea lui s-a făcut în următoarele împrejurări. Când fostul egumen ieromonah Vasili s-a retras, frații s-au adunat și au cugetat îndelung pe cine să aleagă în locul său. Părintele Leonid nu a luat parte la adunarea frățească și a spus: „Îl vor alege pe noul egumen și fără mine. Iar cvasul, în mănăstire, s-a sfârșit. Voi merge să fac altul la bucătărie.”

După îndelungi discuții, frații au hotărât că nu e un altul mai vrednic pentru egumenie ca părintele Leonid. Și cu toții s-au ridicat și au mers la el în bucătărie, au luat oala din mâinile lui, i-au scos șorțul și l-au dus la arhieru, care a hotărât să fie egumen.

Până la pășirea către noua lui îndatorire, părintele Leonid a petrecut puțină vreme la mănăstirea Ciolnsk, unde cu pronia lui Dumnezeu în acea vreme se așezase pomenitul schimonah Teodor, despre care am amintit că a fost îndrumat duhovnicește de marele stareț Paisie, arhimandrit al mănăstirilor din Moldova și Valahia. Părintele Teodor a devenit un nevoitor pe deplin în-

tărit în harul Sfântului Duh. Și ca cercat în viața de îndrumare duhovnicească, el a împărțit cu mărinimie fraților de la Ciolnsk, în al căror număr se afla și părintele Leonid, comoara dobândită. Și le-a fost astfel nespus de folositor prin sfaturile și îndrumările lui duhovnicești. Părintele Leonid s-a atașat de el cu tot sufletul său și mai mult decât toți a primit folos de la acesta. Sub conducerea acestui îndrumător sufletul tânărului Leonid a început să sporească și să înflorească în credință și evlavie, asemenea unui copac care-și dă roadă la vremea sa și ale cărui frunze nu cad (vezi *Psalmii* 1, 3). O mare iubire se vădea a fi între învățător și ucenic. Această iubire întru Hristos a făcut ca niciodată să nu se clatine credința în inima părintelui Leonid. După toate acestea, a înțeles pe deplin cât de chinuitoare a fost despărțirea de starețul său când a trebuit să ocupe vrednicia de egumen la mănăstirea Beloberejski. Purtarea de grijă a lui Dumnezeu nu i-a despărțit pe cei doi nevoitori pentru prea multă vreme. La mănăstirea Ciolnsk, părintele Teodor a devenit cunoscut pentru viața sa sfântă. El nu iubea zarva, ci viața în singurătatea pustiei. Laudele nu îi erau pe plac. Toate acestea l-au constrâns să se așeze la mănăstirea Beloberejski, unde părintele Leonid ca egumen numit de curând l-a primit cu brațele deschise. Astfel a fost din nou alături de el și scumpul său stareț. Se bucura ca un om ce a aflat o comoară pe care pentru